

O Centru i Oporavilištu

Na sjevernom dijelu otoka Cresa, u mjestu Beli nalazi se „Centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove Beli“ kojim upravlja županijska Javna ustanova „Priroda“, uz potporu Primorsko-goranske županije. Već nekoliko desetljeća bjeloglavi supovi prepoznatljivi su simbol otoka Cresa, a upravo je u mjestu Beli i započela priča o aktivnoj zaštiti i očuvanju posljednje populacije najvećih ptica strvinara u ovom dijelu Europe.

Priču o zaštiti započela je nevladina udruga „Eko-centar Caput insulae Beli“ 1993. godine na čelu s dr. sc. Goranom Sušićem, ornitologom i zaposlenikom Zavoda za ornitologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Od 2014. godine priču nastavlja ispisivati sinergija partnerstva Javne ustanove „Priroda“ i Primorsko-goranske županije, Grada Cresa, Ustanove Zoološki vrt grada Zagreba, Udruge BIOM, i lokalne zajednice.

Centar je smješten u preuređenoj zgradi nekadašnje područne škole iz 1928. godine, koja je nažalost prestala s radom osamdesetih godina, no i nadalje predstavlja mjesto edukacije i osvješćivanja šire javnosti i posjetitelja, prvenstveno o važnosti očuvanja bjeloglavih supova na Kvarneru te sveukupne biološke raznolikosti otoka Cresa, kao i kulturnog nasljeđa sjevernog Cresa. Centar je i danas mjesto susreta znanstvenika, istraživača, zaljubljenika u prirodu i entuzijasta, lokanog stanovništva i školske djece, ali i nezaobilazna točka na turističkoj karti otoka.

Centar nudi posjetiteljima stručno vođenje kroz interaktivne postavbe o supovima i suživotu ove divlje vrste s lokalnim stanovništvom kao i o zanimljivom povijesnom nasljeđu mjesta Beli. Za školske grupe moguća je provedba edukativnih radionica, a svake godine Centar ugosti i određen broj volontera koji pomažu u aktivnostima rada Centra i samog Oporavilišta za supove.

Uz zgradu Centra, smještena je letnica, kao dio Oporavilišta, gdje borave supovi na privremenoj skrbi do njihova ponovnog puštanja u prirodu. Svake godine Oporavilište spasi i zbrine u prosjeku oko deset jedinki supova. Radi se pretežno o mladim pticama koje su svoje prve letove završile neuspjehom, najčešće padom u more. Spašene i oporavljene jedinke bivaju ponovno puštene u prirodu, a dio njih označen i GPS uređajima radi daljnjeg praćenja kretanja na slobodi. Na taj način Oporavilište aktivno i direktno djeluje na očuvanju kvarnerske populacije bjeloglavih supova, ugrožene i strogo zaštićene NATURA 2000 vrste. Osim Oporavilišta, Javna ustanova „Priroda“ vodi na otoku Cresu također i hranilište za bjeloglave supove ili popularno zvan „restoran za supove“ gdje se namjenski i redovno odlažu strvine ovaca u cilju osiguravanja dodatnih količina hrane i povećanja uspješnosti gniježđenja i preživljavanja mladih ptica.

Radu Centra i Oporavilišta značajni je oslonac lokalna zajednica za koju ove ptice, ne samo da su prirodno nasljeđe, već su i dio tradicijske sponse i suživota koji se neprestano odvija već stotine godina. Upravo su pravovremene dojave lokalnih ribara i brodarka, jedan od faktora koji doprinosi velikom broju spašenih supova iz mora.

O bjeloglavim supovima

Jedne od najvećih ptica koje lete jesu bjeloglavi supovi s rasponom krila koji može premašiti i 2,5 metra. Impresivan je i umirujući prizor promatrati ih u letu. Kvarnerska populacija posljednja je populacija bjeloglavih supova u Republici Hrvatskoj koja gnijezdi još na liticama nekolicine kvarnerskih otoka: Krku, Cresu, nenaseljenim otocima - Plavniku i Prviću te na obroncima Učke. Populacija danas

ukupno broji oko 125 gnijezdećih parova. Kolonijalna su vrsta što znači da u skupinama traže hranu, jedu, odmaraju i gnijezde. Posebnost kvarnerskih bjeloglavih supova leži u činjenici da gnijezda svijaju na liticama neposredno iznad mora, što je gotovo jedinstven slučaj u svijetu! Monogamni su, a uspostavljeno ljubavno partnerstvo traje cijeli život. Ženka godišnje polaže samo jedno jaje iz kojeg će se, ukoliko inkubacija prođe uspješno, izleći ptić. Nakon gotovo četiri mjeseca provedenih u gnijezdu, tijekom ljetnih mjeseci dolazi vrijeme za prve letove, a u jesen iste godine i vrijeme početka „lutanja“ ili odrastanja, koje predstavlja najzahtjevnije i najizazovnije razdoblje u smislu preživljavanja supova. Mlade Supove s Kvarnera u svojim lutanjima možemo pronaći od Španjolske pa do Bliskog istoka, čak i Afrike. Nerijetko odlete na sjever do Njemačke i Poljske, a jedan kvarnerski sup spašen je čak u Švedskoj. Fascinantno je to što se većina supova, ako dožive spolnu zrelost, koju postižu oko 5. godine života, vraća ponovno na Kvarner, gdje pronalaze partnera i započinju s gniježdenjem, ponekad i na istim liticama gdje su se i sami izlegli.

Bjeloglavi supovi svrstavaju se u strvinare, što znači da se hrane isključivo ostacima uginulih životinja. Nikada aktivno ne love niti jedu živi plijen kao što čine orlovi i sokolovi. Odličan vid omogućuje im zamijetiti strvine dok osjet njuha nemaju.

Bjeloglavi supovi jedna su od onih vrsta ptica koje su svoje sposobnosti leta dovele gotovo do savršenstva. Naime, odrastao sup može težiti od 6-12 kg, a u svijetu letača veća tjelesna masa znači i veći utrošak energije. Za samo uzlijetanje bjeloglavom supu potrebno je par snažnih zamaha krilima, no onda ove velike ptice za uzdizanje u vis koriste tople zračne struje ili „lift“ zraka koji nastaje prilikom udara vjetrova u stijene. Koristeći uzlazna strujanja toplog zraka polako se uzdižu na željenu visinu bez napora. U potrazi za hranom supovi mogu letjeti, odnosno jedriti satima bez ijednog zamaha krila. Tako, štedeći energiju, mogu prijeći velike udaljenosti.

Zašto je važno očuvati posljednju populaciju ptica strvinara u Hrvatskoj?

Značaj i važnost bjeloglavih supova ljudi su na kvarnerskim otocima prepoznali odavno. Zajednički suživot i obostrana korist jedan su od najljepših primjera održivog zajedničkog suživota prirode i ljudi. Naime, ekstenzivno stočarstvo je tradicionalni način uzgoja ovaca na kvarnerskim otocima, a uz njega je i usko vezana nevjerojatna ekološka uloga ove ptice. Bjeloglavi supovi hrane se strvinama srednje velikih ili velikih sisavaca, na Kvarneru to su najčešće strvine ovaca uginule prirodnom smrću ili nastradale na strmom i surovom krškom terenu. Bjeloglavi supovi prirodni su čistači. Poput dežurne i besplatne higijeničarske službe „čiste“ nedostupan krški teren od potencijalnih širenja zaraza i neugodnih mirisa. Plutarh, starogrčki povjesničar, sažeo je u jednu rečenicu plemenitost ovih ptica izrekom: „Strvinari su najpravedniji od ptica: ne napadaju ni najmanje živo biće“.

Koje su to ugroze i opasnosti za bjeloglave supove?

Do početka 20. stoljeća supovi su gnijezdili od Učke, kvarnerskog prostora, i Velebita do kanjona nekih dalmatinskih rijeka, sve do Dubrovačkog primorja. Nažalost, danas se bjeloglavi supovi kao i brojne životinjske vrste suočavaju s posljedicama modernog života ljudi, civilizacijskog razvoja i konstantnih prebrzih promjena u prirodi.

Neki od povijesnih razloga zašto smo izgubili supove u velikom dijelu Hrvatske i Europe temelje se na promjeni načina uzgoja domaćih životinja kao i na brojnim akcijama uništavanja predatora (vukovi, medvjedi, čagljevi, lisice) putem zatrovanih meka, a supovi su u takvim slučajevima bili kolateralne žrtve.

Nedostatak hrane danas predstavlja jednu od najvećih ugroza za supove. Zbog toga su na Cresu i Učki organizirana „hranilišta“ putem kojih se supovima osigurava dodatna hrana te direktno pomaže opstanku vrste. Uz navedeno, bjeloglavi supovi stradavaju i od elektrokcije (strujnog udara) prilikom slijetanja na stupove dalekovoda, u koliziji s vjetroelektranama, te uslijed krivolova.

Gniježda na liticama neposredno iznad mora na Kvarneru izložena su opasnosti od uznemiravanja, posebno u ljetnim mjesecima kada turista i nautičara ima najviše. Tada se mladi supovi okušavaju u svojim prvim letovima, koji uslijed ometanja i buke mogu završiti padom u more. Upravo u ovom dijelu je rad Oporavilišta ključan jer spašavajući značajan broj takvih jedinki, direktno pomaže očuvanju ove vrste..

Sagledavajući sve te negativne učinke, možemo reći da je danas pravi izazov za bjeloglavog supa dosegnuti dob spolne zrelosti. Tek nešto više od 10% izleglih ptića to zaista i uspije!